

Ekonominės raidos scenarijus 2023–2026 metams

2023 m. birželis

Ekonominės raidos scenarijus (toliau – scenarijus) parengtas įvertinus faktinę Lietuvos ekonomikos raidą per pirmuosius 2023 m.¹ mėnesius, po Finansų ministerijos 2023 m. kovą paskelbto scenarijaus įvykusių monetarinės politikos ir išorės aplinkos pokyčius. Scenarijaus prielaidos dėl išorės aplinkos atitinka Europos Komisijos² (toliau – EK) šių metų gegužę paskelbtą ekonominę prognozę.

2023 m. gegužės mėn. paskelbtoje EK ekonominėje prognozėje numatoma, kad Europos Sąjungos (toliau – ES) bendrasis vidaus produktas (toliau – BVP) 2023 m. rugs 1 proc. (2023 m. vasarį buvo numatyta 0,8 proc.), o 2024 m. – 1,7 proc. (vasarį buvo numatyta 1,6 proc.). EK manymu gerokai mažesnės energijos kainos teigiamai veikia ekonomiką, o stipri darbo rinka didina ES ekonomikos atsparumą, tačiau dėl išliekančios didelės infliacijos, finansavimo sąlygos toliau griežtės ir dėl to sulėtės investicijų augimas. EK pažymi, jog padidėjo ekonomikos vystymosi sulėtėjimo rizika. Ilgiau trunkanti aukšta grynoji infliacija gali dar labiau apriboti namų ūkių perkamąją galią, dėl tebesitęsiančios rusijos invazijos į Ukrainą tvyro nuolatinis netikrumas, o dėl neramumų bankų sektoriuje arba dėl didesnės geopolitinės įtampos pasaulio ekonomikai gali kilti naujų sunkumų.

2023 m. pradžioje Lietuvos ekonomikos aktyvumas mažėjo, o du ketvirčius iš eilės smunkant BVP Lietuvoje metų pradžioje užfiksuota techninė recesija. Pernai metų pabaigoje užfiksuotas 0,4 proc. metinis BVP smukimas šiemet pirmąjį ketvirtį padidėjo iki 2,5 proc. Didžiausios įtakos šiam nuosmukiui turėjo sumažėjusi apdirbamosios gamybos (–8,5 proc.), didmeninės ir mažmeninės prekybos, transporto, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų (–3,2 proc.) ekonominėse veiklose sukurta pridėtinė vertė, susitraukęs prekių ir paslaugų eksportas (–2 proc.) ir smukusios namų ūkių išlaidos vartojimo prekėms ir paslaugoms (–1,8 proc.).

Scenarijaus rengimo metu disponuota informacija leidžia daryti prielaidą, kad antrąjį š. m. pusmetį tikėtinas nuosaikus ekonominio aktyvumo atsigavimas, tačiau jo nepakaks, kad Lietuvos ūkis po metų pradžioje patirtos techninės recesijos išvengtų metinio nuosmukio. Numatoma, kad šiemet Lietuvos BVP susitrauks 1 proc., o sustiprėjus namų ūkių perkamajai galiai vidaus ir užsienio rinkose bei padidėjus užsienio paklausai kitais metais galima tikėtis ekonomikos atsigavimo – BVP 2024 m. galėtų augti 2,5 proc., o 2025–2026 m. BVP augimas galėtų paspartėti iki 3 proc. vidutiniškai per metus.

Gyventojų užimtumo tyrimo, atliekamo Valstybės duomenų agentūros, duomenys rodo, kad 2023 m. I ketvirtį darbo rinkos būklė pablogėjo. Nedarbo lygis pakilo iki 7,7 proc. ir 1,4 procentinio punkto viršijo prieš metus buvusį lygį. Itin išaugo pažeidžiamiausių amžiaus grupių – jaunimo (15–24 m.) ir vyresnio amžiaus (55–64 m.) gyventojų nedarbas, taip pat ūgtelėjo ilgalaikis nedarbas (iki 3 proc.). Išaugus nedarbo lygiui užimtų gyventojų skaičius sumažėjo 1,4 proc. palyginti su ankstesniu

¹ Statistinių duomenų ir kitos informacijos įtraukimo į scenarijų data – 2023 m. birželio 9 d. imtinai.

² EK pavasario prognozė [Spring 2023 Economic Forecast: an improved outlook amid persistent challenges \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/economy_finance/spring-2023-economic-forecast).

ketvirčiu ir 4 proc. palyginti su 2022 m. III ketvirčiu, kuomet užimtų gyventojų skaičius buvo pasiekęs pastarųjų 15 metų piką. Tiesa, palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus užimtųjų vis dar buvo 1 proc. daugiau dėl žemos palyginamosios statistinės bazės. Teigiama grynoji migracija, prie kurios daugiausia prisidėjo gana aktyvi užsienio piliečių imigracija, ir arti rekordinių aukštumų išlikęs darbingo amžiaus gyventojų aktyvumo lygis lėmė, kad I ketvirtį darbo jėgos kiekis šalyje buvo 2,5 proc. didesnis nei atitinkamu laikotarpiu prieš metus. Aukštas darbo jėgos aktyvumas ir didelė darbuotojų pasiūla galėjo prisidėti prie ūgtelėjusio nedarbo lygio. Gyventojus dalyvauti darbo rinkoje skatino didelė laisvų darbo vietų pasiūla, kuri kartu su padidėjusiu nedarbo lygiu rodo stiprų laisvos darbo jėgos kvalifikacijos neatitikimą paklausai. I ketvirtį laisvų darbo vietų skaičius, palyginti su ankstesniu ketvirčiu, padidėjo 16,7 proc. ir buvo beveik toks pat aukštas, koks buvo užfiksuotas prieš metus. Labiausiai pagerėjo laisvų darbo vietų tendencijos apdirbamojoje gamyboje bei transporto ir saugojimo veikloje, kurioje laisvų darbo vietų buvo daugiausia nuo 2008 m. Aukštas laisvų darbo vietų skaičius ir lygis (1,9 proc.) rodo, kad situacija atskirose ekonominėse veiklose nevienalytė, o verslas nesitiki ilgalaikio ekonomikos sulėtėjimo ir skuba ieškoti kvalifikuotų darbuotojų, kurių artimiausiu metu darbo rinkoje toliau trūks. Scenarijuje numatoma, kad 2023 m. nedarbo lygis, apskaičiuotas pagal gyventojų užimtumo tyrimo metodiką, padidės iki 7,3 proc. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais atsigauvant ekonominiam aktyvumui nedarbo lygis ims mažėti ir 2024 m. sudarys 6,9 proc., 2025 m. – 6,5 proc., o 2026 m. priartės prie natūralaus nedarbo lygio ir sudarys 6,3 proc. Scenarijus grindžiamas 2023 m. kovą viešai paskelbtomis Eurostato demografinėmis projekcijomis. Jose numatoma, kad nuo 2025 m. daugiausia dėl neigiamos natūralios gyventojų kaitos darbingo amžiaus gyventojų skaičius Lietuvoje ims mažėti. Dėl mažėsiančios darbuotojų pasiūlos erdvės užimtų gyventojų skaičiui augti bus nedaug. Numatoma, kad 2023 m. užimtų gyventojų skaičius sumažės 0,8 proc., o nuo 2024 m. atsigauvant ekonominiam aktyvumui užimtų gyventojų skaičiaus augimas bus lėtas (po 0,1 proc. 2024–2025 m.), 2026 m. augimo nesitikima (numatomas 0,2 proc. sumažėjimas).

2023 m. pradžioje tęsėsi spartaus darbo užmokesčio augimo tendencija. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalyje 2023 m. sausį–kovą augo 13,4 proc. Darbo užmokestis didėjo dviženkliais tempais tiek viešajame (12,6 proc.), tiek ir privačiajame sektoriuje (13,7 proc.). Šiomet atlyginimų augimą skatina didesnė minimalioji mėnesinė alga (2023 m. ji išaugo 15,1 proc. ir siekia 840 Eur), viešojo sektoriaus darbuotojų darbo užmokesčio augimas dėl Lietuvos Respublikos 2023 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių pavirtinimo įstatyme numatytų priemonių, išliekantis tinkamos kvalifikacijos darbuotojų trūkumas, o nuo liepos 1 d. įsigalios dalis valstybės tarnybos reformoje numatytų pakeitimų. Vis dėlto, verslui susiduriant su iššūkiais – silpna paklausa, išaugusiais kaštais bei apsunkintomis finansavimo galimybėmis, metų eigoje darbo užmokesčio augimas turėtų prislopti ir per visus 2023 m. galėtų augti 10,4 proc. Vyraujant ekonominiam neapibrėžtumui, kurį kelia karas Ukrainoje ir vis dar griežtinama monetarinė politika, verslui bus vis sunkiau reikšmingai kelti darbo užmokestį, todėl ir 2024 m. numatomas nuosaikesnis darbo užmokesčio augimo tempas – 6,3 proc. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalyje galėtų augti po 5 proc. kasmet (2025–2026 m.).

Metinė infliacija, apskaičiuota pagal suderintą vartotojų kainų indeksą, per pirmuosius penkis 2023 m. mėnesius sparčiai mažėjo. Gegužės mėn. ji nukrito iki 10,7 proc. ir buvo daugiau kaip du kartus mažesnė palyginti su piku, pasiektu 2022 m. rugsėjo mėn. (22,5 proc.). Dezinfliaciją³, trunkančią jau aštuonis mėnesius, lemia tarptautinėse rinkose smarkiai sumažėjusios įvairių rūšių energijos žaliavų (naftos, gamtinių dujų, biokuro) kainos, kurios lėmė transporto priemonių degalų, šilumos energijos, elektros energijos kainų mažėjimą tiek namų ūkiams, tiek verslui. Kritusios energijos kainos sumažino gamybos kaštus, kurie atsispindi mažesnėmis Lietuvos gamintojų produkcijos kainomis, todėl jau birželio mėn. metinė infliacija gali tapti vienaženklė. Nuo 2023 m. pradžios vis sparčiau mažėja ir metinė grynoji infliacija⁴, atspindinti blėstantį infliacinį spaudimą šalyje. Nepaisant sumažėjusių maisto žaliavų kainų tarptautinėse ir vietinėje rinkose (FAO⁵ bendras maisto kainų indeksas gegužę buvo 21,4 proc. mažesnis nei prieš metus, o pieno supirkimo kainos Lietuvoje buvo 31,2 proc. mažesnės nei pernai gegužę) maisto infliacija vis dar išlieka didelė, nors dezinfliacija čia taip pat po truputį įsibėgėja. Pramoninių ne energijos prekių ir paslaugų infliacija kol kas išlieka tvirta ir reikšmingų mažėjimo ženklų pastaruoju metu kol kas neparodė. Pirmuoju atveju didelę reikšmę turi importuotų prekių kainų raida, o antruoju – vis dar stebimas dviženklis darbo užmokesčio augimas ir stipri paslaugų paklausa. Scenarijuje numatoma, kad 2023 m. vidutinė metinė infliacija sudarys 8,9 proc., o prie palankesnės kainų raidos prisidės ne tik palankesnės energijos kainos, bet ir pasaulinių tiekimo grandinių normalizavimasis bei Europos Centrinio banko vykdomos euro zonos monetarinės politikos griežtinimas. 2024 m. toliau mažėjant infliaciniam spaudimui vidutinė metinė infliacija sumažės iki 2,6 proc. Artėjant dujų saugyklų pildymo sezonui saugyklų užpildymo lygis ES yra geras, todėl dujų trūkumo ir energijos kainų šuolio rizika artėjančią žiemą yra sumažėjusi, o spartus atsinaujinančios energijos gamybos didinimas Lietuvoje ir ES mažins kitų energijos rūšių spaudimo kainoms atsinaujinimo riziką. Sparčiai mažėjant energijos kainoms numatomas prekybos sąlygų pagerėjimas bus naudingas visiems sektoriams – namų ūkiams, verslui ir viešajam sektoriui. Mažesnės energijos kainos vėl leis didėti realioms namų ūkių disponuojamoms pajamoms, mažins prekių ir paslaugų gamybos sąnaudas, o viešiesiems finansams tekusi gana reikšminga importuojamos infliacijos našta mažėja mažėjant paramos priemonių, skirtų kompensuoti aukštas energijos kainas, išlaidoms. Nuo 2025 m. infliacijos tempas turėtų dar labiau priartėti prie Europos Centrinio Banko 2 proc. infliacijos euro zonoje tikslo, tačiau šiais ir kitais metais didinantį poveikį šalies infliacijai turės didesni akcizų energijos prekėms tarifai, todėl numatoma, kad infliacija sudarys 2,3 proc.

2023 m. pradžioje gyventojų pajamoms vis dar augus lėčiau nei prekių ir paslaugų kainos, gyventojų galimybės įsigyti norimas prekes ir paslaugas buvo sumenkusios. Namų ūkių vartojimo išlaidos 2023 m. sausį–kovą buvo 1,8 proc. mažesnės, nei atitinkamu laikotarpiu prieš metus. Mažmeninės prekybos duomenys rodo, jog ir antrojo ketvirčio pradžioje gyventojai toliau mažino išlaidas prekėms. Balandį mažmeninės prekybos apyvarta mažėjo 4,1 proc. Beveik visų esminių prekių grupių pardavimo apyvarta balandį smuko, sparčiausiai mažėjo informacijos ir ryšių technologijų įrangos, kultūros ir poilsio prekių, laikrodžių, juvelyriniai dirbinių apyvarta (–14,8

³ Infliacijos mažėjimo procesas.

⁴ Infliacija be energijos ir neapdorotų maisto produktų.

⁵ Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacija.

proc.). Vis dar aukštas kainų lygis ir nesustojęs palūkanų už paskolas didėjimas sąlygoja gyventojų elgsenos pokyčius, o kartu su vyraujančiu neužtikrintumu dėl ateities veikia ir vartotojų nuotaikas – gegužę po 7 mėn. iš eilės trukusio optimistinių lūkesčių laikotarpio vartotojų pasitikėjimo rodiklis per mėnesį sumažėjo 1 procentiniu punktu. Visgi, įvertinus tai, kad metų eigoje slopstant kainų augimui stiprės gyventojų perkamoji galia, o sukauptas per pandemiją gyventojų finansinis rezervas vis dar didelis (vertinant indėlių statistiką namų ūkių indėliai vis dar viršija iki pandemijos buvusį lygį ir sudaro 21 mlrd. Eur), numatome, kad namų ūkių vartojimo išlaidos prekėms ir paslaugoms 2023 m. antrąjį pusmetį didėtų, o visų metų rodiklis galėtų būti panašiam lygyje kaip ir pernai (pokytis siektų 0 proc.). Vidutiniu laikotarpiu kainoms nebedarant tokio stipraus poveikio gyventojų perkamajai galiai, o pajamoms toliau augant namų ūkių vartojimo išlaidos turėtų atsigauti ir 2024–2026 m. augti po 3,4 proc. kasmet.

Vidaus paklausos komponentų tendencijos 2023 m. I ketvirtį buvo skirtingos. 2023 m. sausį–kovą galutinio vartojimo išlaidos mažėjo 1,6 proc., 10,9 proc. krito išlaidos bendrojo kapitalo formavimui, tačiau išlaidos bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui (toliau – BPKF) augo 12,3 proc. ir darė teigiamą įtaką šalies BVP pokyčiui. 2023 m. I ketvirtį augo visi pagrindiniai BPKF komponentai. Reikšmingai prie BPKF pokyčio prisidėjo 16,8 proc. augusios investicijos į kitus pastatus ir statinius (4,9 procentinio punkto), šias investicijas skatino paspartėjęs ES lėšomis finansuojamų projektų įgyvendinimas. Investicinės išlaidos didėjo tiek statybos projektų įgyvendinimui, tiek ir produktyvumą ir efektyvumą didinančioms priemonėms. Tikėtina, kad dalis šių investicijų galėjo būti įvykdyti planai iš ankstesnių laikotarpių. Naujausi duomenys rodo, kad pastaruoju metu verslo lūkesčiai dėl ateities prastėja, o pramonė – viena iš daugiausiai investuojančių ekonominių veiklų Lietuvoje – susiduria su sunkumais (jau 5 mėnesius iš eilės pramonės pagaminta produkcija mažėja). Augant palūkanoms verslo ir namų ūkių finansinių įsipareigojimų našta didėja ir mažina galimybes investuoti. Dėl šių priežasčių pirmąjį šių metų ketvirtį stebėtas spartus investicijų augimas, tikėtina, nesitęs kitais ketvirčiais. Metų eigoje investicijų raida turėtų būti nuosaikesnė, o per visus 2023 m. išlaidos BPKF galėtų būti 6,3 proc. didesnės, palyginti su 2022 m. Griežtėjančios monetarinės politikos įtaka lėtins verslo investicinį procesą ir ateinančiais metais – 2024 m. numatomas 4,5 proc. išlaidų BPKF augimas. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais tikintis sėkmingos adaptacijos prie pasikeitusių finansavimo sąlygų, stabilesnės išorės aplinkos bei dėl pastaruoju metu sustiprėjusio poreikio didinti veiklos efektyvumą ir darbo našumą išlaidos BPKF galėtų augti po 5,4 proc. kiekvienais metais.

Šių metų pradžia Lietuvos eksportuotojams buvo sudėtinga. Nacionalinių sąskaitų duomenimis prekių ir paslaugų eksportas smuko 2 proc. (pernai tuo pačiu laikotarpiu augo 20,9 proc.) Didžiausią įtaką tokiam rezultatui turėjo su sunkumais susiduriančios lietuviškos kilmės chemijos, baldų, plastikų bei medienos pramonės gaminius eksportuojančios įmonės. Tuo pat metu Lietuvos inžinierinės pramonės bei maisto produkciją eksportuojančios ir prekes reeksportuojančios įmonės vis dar didino eksporto apimtį. Paslaugų eksportuotojams I ketvirtis taip pat buvo sėkmingas – paslaugų eksportas (palyginamosiomis kainomis) augo 7,2 proc.

Remiantis EK pavasario prognozėmis daugelio Lietuvos prekybos partnerių Europos Sąjungoje ekonomikos šiemet patirs stagnaciją, o dėl aukštos infliacijos pernai sumažėjusi gyventojų

perkamoji galia šiose šalyse trumpuoju laikotarpiu reikšmingai neatsistatys. Dėl monetarinės politikos pokyčių ir karo Ukrainoje sukeltų pasekmių globali paklausa eksportui iš Lietuvos šiemet bus prislopinta, o galimybės didinti eksporto apimtis priklausys nuo eksportuojančių įmonių lankstumo ir sprendimų investuoti į technologinę pažangą ir produktyvumą didinančias priemones. Scenarijuje numatoma, kad 2023 m. Lietuvos prekių ir paslaugų eksporto (palyginamosiomis kainomis) metinis pokytis sudarys –0,7 proc. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais, atsigavus užsienio paklausai, tikėtinas 4,8 proc. augimas vidutiniškai per metus.

Scenarijus sudarytas vis dar išskirtinai didelio išorės aplinkos nestabilumo ir ekonominio neapibrėžtumo sąlygomis, tebevykstant globaliam monetarinės politikos griežtinimui ir nepasibaigus aktyviems kariniams veiksams Ukrainoje.

Dėl vykstančio karo Ukrainoje energijos žaliavų kainų raidos neapibrėžtumas išlieka itin aukštas. Scenarijuje 2023–2024 m. energijos žaliavų kainų techninės prielaidos buvo sudarytos remiantis EK 2023 m. gegužės mėn. paskelbtomis Brent naftos kainų prielaidomis (2023 m. – 76,3 USD/bar, 2024 m. – 72,1 USD/bar) ir gamtinių dujų kainų prielaidomis (2023 m. – 48,0 EUR/MWh, 2024 m. – 55,4 EUR/MWh). Nuo 2025 m. taikoma techninė prielaida, kad šių energijos žaliavų kainos išliks stabilios. Pasikeitus šioms techninėms prielaidoms infliacijos raidos perspektyvos keistųsi. Infliacijos įverčiai galėtų keistis ir dėl kitų veiksnių, įskaitant LRV galimus sprendimus administruojamų kainų srityje bei monetarinės, fiskalinės, darbo rinkos politikos pokyčius.

Rengiant scenarijaus demografinės raidos prielaidas buvo remiamasi viešai paskelbtomis atnaujintomis Eurostato demografinėmis projekcijomis. Pasikeitus demografinėms projekcijoms, tarptautinės migracijos tendencijoms ar darbo jėgos aktyvumo lygio prielaidoms darbo rinkos rodiklių raidos perspektyvos keistųsi.

Dėl nepalankios geopolitinės situacijos padidėję energetikos nepriklausomumo stiprinimo poreikiai, sparčiau įgyvendinami Europos žaliojo kurso projektai galėtų paspartinti investicinį procesą šalyje sparčiau, nei numatyta šiame scenarijuje.

Scenarijuje pateiktų rodiklių įverčius nemaža dalimi lemia scenarijaus sudarymo metu disponuojami atitinkami faktiniai statistiniai duomenys, kurie po Valstybės duomenų agentūros atliekamų peržiūrų ir/arba revizijų pastaruoju metu reikšmingai keičiasi.

Neišsipildžius esminėms prielaidoms, kuriomis remiantis buvo sudaromas šis scenarijus, daugelio šiame scenarijuje numatytų rodiklių įverčiai keistųsi.

Pagrindiniai ekonominės raidos scenarijaus rodikliai

Rodiklio pavadinimas	2022	2023 ^P	2024 ^P	2025 ^P	2026 ^P
BVP (to meto kainomis), mln. Eur	66 791	72 363	76 130	80 168	84 456
BVP (palyginamosiomis kainomis) pokytis, proc.	1,9	-1,0 (0,5)	2,5 (3,0)	3,0 (3,0)	3,0 (3,0)
Suderinto vartotojų kainų indekso (vidutinio metinio) pokytis, proc.	18,9	8,9 (8,5)	2,6 (2,3)	2,3 (2,0)	2,3 (2,0)
Investicijų (palyginamosiomis kainomis) pokytis proc.	2,6	6,3 (2,7)	4,5 (5,4)	5,4 (5,4)	5,4 (5,4)
Prekių ir paslaugų eksporto (palyginamosiomis kainomis) pokytis, proc.	11,9	-0,7 (0,0)	4,5 (4,9)	4,9 (4,9)	4,9 (4,9)
Nedarbo lygis (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžtį), proc.	5,9	7,3 (7,0)	6,9 (6,8)	6,5 (6,5)	6,3 (6,3)
Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokytis, proc.	13,3	10,4 (9,1)	6,3 (5,0)	5,0 (5,0)	5,0 (5,0)
Užimtųjų skaičiaus pokytis, proc.	3,8	-0,8 (-0,7)	0,1 (0,0)	0,1 (-0,1)	-0,2 (-0,2)

Šaltiniai: Finansų ministerija, Valstybės duomenų agentūra.

^P – projekcija. Skliausteliuose pateiktas atitinkamo rodiklio 2023 m. kovo mėn. ekonominės raidos scenarijaus įvertis.